

3 ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ПОПЕРЕДНИКІВ

**Биковський Л. Книгознавство. Наше життя.
Кам'янець на Поділлі. 1920. 01.07. С. 16-18**

Редакція «НАШОГО ЖИТТЯ» згодилась включити в свою програму «Книгознавство». Для цього вона одвела в часопису під відповідною назвою окремих відділ.

Книгознавство, як окрема галузь науки на Україні ще й досі не здобула собі права громадянства серед наших вчених, а тим більше мало й зовсім невідома серед широкого загалу. Тому виникає необхідність дати деякі пояснення в цій справі і накреслити той план (конспект), по якому нам хотілося би розгорнути перед аудиторією новозаснований відділ. Не вдаючись в детальні екскурсії в області історії «книгознавства», наукові обґрунтування та обмірковування цієї справи з огляду на брак місця і мету, з якою подаємо цю статтю, звертаємо лише увагу читача на те, що характерною ознакою кожної культурної людини і народу є свідоме відношення до своєї історії, звідкіль вона черпає все необхідне для самовдосконалення та прогресу. В збиранню, студіюванню та використанню пам'яток нашого далекого й близького минулого й полягає головним чином наша сучасна освіта та наука. Книжка є пам'яткою духовної культури людства, висловленою засобом письма (друку). Над вивченням її, як такої, клопочеться вже здавна на Заході і навіть на Московщині (до революції) чимало вчених, і поволі, наслідком їх праці постанала окрема галузь науки під назвою «КНИГОЗНАВСТВА» – себто науки про книгу. Книгознавство є наукою про книги взагалі, воно не торкається їх змісту, а займається вивченням книги, як такої, як результату духовної культури, з боку її техніки, як в минулому, так і в сучасному, з боку її значення, як культурного чинника. Книгознавство – як каже проф. Лисовський – відомий російський бібліограф – є: «наука о количественном и качественном состоянии книги в разные времена, об условиях, от которых зависило это количественное и качественное состояние и о том влиянии, какое оказывала книга на человечество в разные времена». Згідно вищенаведеному, коли придивимось до сього життя книги з хронологічного боку, то матимемо всі три часті книгознавства, а саме: 1) книгопродукцію, 2) книгорозповсюдження та 3) книгоописання.

Книгопродукція трактує про матеріял, засоби й форми продукування книги, починаючи з рукописної й кінчаючи друкованою (у ХХ ст.). Таким чином можемо сюди включити все, що торкається: 1) історії алфаветів, 2) історії книги, 3) матеріяли для письма (папір і т. і.), 4) друкарської справи, 5) інтролігаторства, 6) графічних мистецтв, 7) фотографії, 8) періодичних видань, 9) видавничої справи, 10) «Volansу», 11) цензури, 12) авторського права.

Друга частина – книгорозповсюдження – займається вивченням шляхів-засобів, якими книжка розходить в народних масах. Сюди відносяться області: 1) дарової роздачі, 2) агентури, 3) організації і експедиції, 5) книжної торгівлі, 6) бібліотекознавства, 7) архівознавства, 8) музеєзнавства, 9) виставок і т. і.

Нарешті, третя частина – Книгоописання, або інакше – бібліографія – обіймає: 1) історію бібліографії, 2) бібліографічні організації, 3) бібліографію аналітичну, 4) бібліографію синтетичну, 5) статистику і т. і.

Це все те, що обіймає собою книгознавство, себто все життя книги од її народження до смерті. Значення книгознавства зростає з поступом так званої «паперової» культури, в часи якої ми живемо і без допомоги всіх засобів її ніяка культурна людина зараз обійтися не може.

В житті українського народу зокрема книгознавство повинно мати першорядне значення, позаяк все наше відродження базується на книжці і виключно від неї залежить вся наша будучність.

Це той план, по якому ми хотіли б вести наш відділ, звертаючи головну увагу на український бік справи, подаючи як сирі матеріали, так звані «камінчики» або «цеглинки», з яких згодом збудується українське книгознавство, так і статті загально-теоретичного змісту по вище зачепленим питанням.

О скільки нам удасться виконати накреслене питання покаже будучність.

Биковський Л. Місцева хроніка з університетського життя. Життя Поділля. 1918. С. 4

Лекції проф. Огієнко й проф. Білецького. Вийшов з друку й з середи 25 грудня продаватиметься перший аркуш – три перші лекції – проф. Огієнко по історії української мови. По одержанню першого аркушу вноситься передплата на це видання в розмірі 4 карб. за примірник.

Разом з тим друкується перший аркуш лекцій проф. Білецького по історії української літератури.

На це видання теж приймається передплата в розмірі 2 карб. в розмірі за примірник.

Продаж та передплата відбуватиметься в бібліотеці Університету щодня з 6 до 8 год. вечора.

Студентський видавничий комітет.

Некультурний вчинок... Цими днями в Кам'янецькому Українському університеті трапився такий випадок.

До п. Ректора на прийом зайшов студент Володимир Таранухин (дворянин).

Таранухин зайшов до кабінету Ректора в шапці і зняв її тільки в кабінеті. Подавши прохання, Таранухин, заложивши руки в кишені, зачіпним тоном по-московськи заявив:

– «Я, ухожу отъ васъ въ настоящій Университетъ»... На здивоване запитання п. Ректора, з-за чого студентові потрібно ображати українську інституцію, Таранухин додав: – «Потому что въ Харьковскомъ Университете, куда я ухожу, лекції читають по русски, а не по-украински»...

Іздивший урядовець Університету до Львіву, щоб розшукать там професорів, які не приїхали в назначений їми строк 5 Листопада, не дали ніяких результатів, позаяк він у Львові не найшов ні одного із призначених професорів.

Він доручив розшукати їх Львівському й Тернопольському повітовим комісарам. По цьому випадку на днях п. Ректор виїзжає до Києва.

Вечірка. В неділю 29 грудня в помешканню Університету улаштується літературно-вокальна вечірка. Квитки продаються в Університетській бібліотеці по 1 карб.

Биковський Л. Університетське життя. Наш шлях. 1920 р. С. 4

Під керуванням астронома-наглядача О. Оленіча збудована невелика обсерваційна вежа, в якій проводитимуться практичні вправи студентів.

В скорому часі вийде ч. 1 студентського журналу «Нова думка». В журналі приймають участь кращі літературні українські сили, що перебувають в цей час в Кам'янці.

Друкуються і скоро вийде в світ т. 1 «Записок Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету». Записки редагує приват доцент Драй-Хмара.

До Бібліотеки Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету передано з Окружного Суду судове діло відомого Подільського гайдамаки Гавриленка, Кармелюка, як потрібне в майбутньому для студіювання історії Поділля.

Биковський Л. Нова українська бібліографічна організація. Наш шлях. 1920 р. 25. 04. С. 4

Малий розвиток у нас бібліографії як окремої наукової дисципліни, а також незначна кількість науково-складених бібліографічних праць і показників, дуже прикро відбивається на академічному студіюванні багатьох дисциплін, зокрема на історії українського письменства на історико-філологічному факультеті Кам'янецького Укр. Держ. Університету. З огляду на це проф. Плевако ще в кінці минулого року вживав заходи для заснування в мурах Університету відповідної бібліографічної організації, котра б взяла на себе вищенаведені завдання. Результатом тих заходів було скликання на 28 грудня 1919 року установчих зборів студентського бібліографічного гуртка при Університеті. Всю ініціативу і організаційну працю провадив проф. Плевако при участі студ. Зборовця. Останній був обраний тимчасовим секретарем гуртка. На зібранню ухвалили проект статуту, розмір членського внеску в сумі 25 карб., доручено було пану Сливці клопотати перед Правлінням Університету про одведення гурткові книжної шахи і постановлено скликати слідуючі збори 30 грудня 1919 р., на котрих малося на увазі обрати Раду гуртка. Окрім цього студ. Зборовцю доручено було переддрукувати на чисто статут гуртка. Згідно статуту, гурткові надається назва: «Наукового Бібліографічного гуртка студентів іст. філ. факультету Кам. Под. Держ. Укр. Університету». Цілі гуртка і способи їх здійснення зазначені в п. 2 та 3 його статута, а саме: Гурток має своєю ближчою метою складення наукової бібліографії творів українського власного письменства, фольклору, історії, літератури і критики. Для виконання цього завдання гурток: 1) збирається підшукуванням і збиранням бібліографічного матеріалу і а) записами відомостей як про твори (книги) українських письменників, так і критичних статтів про них; б) виписками із різних видань так українських, як і російських, і крім того із існуючих уже бібліографічних показників; 2) Періодично «Гурток» влаштовує читання докладів на загальних своїх зборах по питанням практичної роботи рівно ж і теоретичним – про завдання, методи бібліографії, про наукове значення бібліографії для студіювання історії української літератури і т. і. 3) Гурток друкує виготовані, згідно з вимогами наукової бібліографії, матеріяли і статті в наукових університетських чи інших виданнях, видає їх окремими книгами (матерьял самостійного значіння,

окремих письменників, чи певної доби), а також при потребі видає спеціальний періодичний орган; 4) гурток впорядковує власну спеціальну книгозбірню.

Гурток складається в першу чергу з студентів та професорів філ. факультету, потім з інших факультетів. В склад гуртка можуть входити і сторонні особи, які цікавляться бібліографією й побажають прийняти участь в зазначеній роботі.

Збори призначені на 30-те грудня не відбулися за не залежним від гуртка причинам. Так протяглася справа до початку квітня 1920 року. Але організаційна та підготовча робота проводилася весь час і вилилася в наступні форми: 1) було зроблено оголошення про гурток і вияснена, шляхом підписного листа, кількість осіб, бажаючих прийняти участь в праці гуртка, таких набралось 25 душ; 2) Проф. Плевако присвятив одну з своїх лекцій спеціально бібліографії, на якій з'ясував наукове значення бібліографії, виклав основи каталографії й подав деякі відомості про міжнародну бібліографічну класифікацію; 3) студ. Зборовець в свою чергу виготовив статут, який на днях буде подано до затвердження Правлінням Університету. 4) Нарешті гурток, на протязі цього часу, фактично почав існувати, розпочавши складання індивідуальної бібліографії Б. Грінченка, себто показчика його творів з додатком показчика творів про Грінченка та його писання.

Зараз же після затвердження статута, відбудуться загальні збори гуртка, на яких буде обрана постійна рада гуртка й намічено план праці. Керувати гуртком погодився проф. Плевако.

Від щирого серця вітаємо цю нову українську бібліографічну організацію й бажаємо їй якнайкращих успіхів на полі української бібліографії. Не забуваймо, що стан бібліографії є найкращим показником степені культури даного народу.

Биковський Л. Бібліографія. Наш шлях. 1920 р. 20. 05. С. 4

Habemus Portificom! Pamiatka przybycia do Kamienca do polwiekewen osieroceniu stolicy Raskupioj. Ks. Piotra Mankowskiego biskupa dyecezyi Kamionickiej w dnin 8 grudnia 1919 roku. Wydala ks. Kaz'miers Nosalewski.

Orbito w drukarni polskiej we Lwowie. Chorazezyzna 31.1920 (23x15). Сторн. 32+1 портрет. На гарному білому папері. (Ціна 10 марок.) Кількість накладу не зазначена.

Остапенко Сергій. Політична економія. Серія II. 1920, – Кам'янець на Поділлі. Вид. Под. Губ. Каси Др. Кредіту.) Друкарня Держ. Укр. Університету) 27x18), стор. VI+263 (Ціна 650 карб.) (4000) прим.

Dozwoleno woiskowa cenzura. Це університетський науковий курс на укр. мові по політичній економії. На титульній сторінці і на обкладинці мається дві товарових формули. В рожевій обкладинці.

Зміст. I. Вступ. II. Труд. III. Впорядження роботи та виробу. IV. Капіталістичний лад господарювання та капіталістичне виробництво. V. Поділ готової роботи. VI. Наступне громадське впорядження народної роботи.

Остапенко Сергій. Курс статистики і демографії. (Числовий метод і демографія).

1920, – Кам'янець на Поділлі. Видання Подільської губ. Нар. Каси Др. Кредіту. З електричної друкарні Б. Вайнбаума. (3. 150 прим.) (37x18), Сторн. (VI+20. Ціна 500 карб.).

Жовта обкладинка. Навкруги тексту винетка. Це перший університетський курс статистики на укр. мові. На обкладинці спис праць Остапенка С.

Зміст: Числовий метод. I. Природа комплексних явищ і числовий метод. II. Числове спостереження. III. Записи і переписи. IV. Промислові переписи і записи. V. Моральна статистика. VI. Зазначеніє числами ознак соціальних явищ. VII. Однодні статистичні числа. VIII. Статистичні числа як засіб до спізнання згруднової маси. IX. Скорочена історія числового методу або історія статистики. X. Адміністративні і громадські інституції для статистичних справ.

Демографія.

I. Людські оточення в спокою (статика).

II. Людські оточення в руху (дінаміка).

Остапенко С. пр.-доц. (312)

Важніші властивості українського народу у порівнянні з іншими народами.

1920, – Кам'янець на Поділлі. Вид. Губ. Нар. Каси Др. Кредиту. (З електричної друкарні Б. Вайнбаума.). 1. 150 прим. (25x18). Сторн. 136.

Відбиток з «Курсу Статистики і Демографії». В кардонній палатурні сінього кольору. На обкладинці список праць Остапенка С.

Зміст. I. Людські оточення в спокою (статика).

II. Людські оточення в «руху» (дінаміка).

King's College War Memorial Concert by the Ukrainian Choir under the Direction of Alexander Koshitz.

Friday, 27 th. February. 1920, (25x19). Сторн. 12 з малюнками та портретами. В червоній обкладинці на котрій мається герб Української Держави. На крейдному папері.

Сіцинський Є. Прот.

В чім моя провина?

1920, – м. Кам'янець на Поділлі. Видання газети «Наш Шлях». (Друкарня Кам. Под. Державного Українського Університету). 1000 прим. (18x13). Сторн. 30.

Дозволено цензурою. Відбиток в статті, що друкується в газеті «Наш Шлях». Без обкладинки.

Биковський Л. Бібліографія творів по бібліотекознавству на українській мові (016 :02 = 9179). Наш шлях, 1920, 11.04. С. 7-8

За останні часи рада університетських бібліотек, а саме: 1) Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові 2) Національного музею у Львові 3) Київської «Просвіти» 4) Національної Бібліотека у Києві 5) Бібліотеки Київського Укр. Державного університету 6) Бібліотеки Академії Наук 7) Т-ва «Час» 8) Т-ва «Друкар» 9) Т-ва «Вернигора» 10) Дніпроосоюза 11) Книгоспілки 12) при Міністерствах у Києві 13) Кам'янецького Укр. Державного Університету і т. д. література на українській мові по бібліотекознавству зростає. Для бібліотек потребуються співробітники-фахівці. Отже на черзі стоїть утворення бібліотечних курсів та шкіл, які б виховали кадри українських бібліотекарів. Але поки це здійсниться – приходится учитися самотужки. Для таких осіб подаємо абетковий показчик тої літератури, яка вже мається на українській мові по бібліотекознавству. Література поки що не численна. Майже все лише статті, тільки два чи три твори вийшли окремо, але й то брошурки. Бібліографія ця є лише спробою і має численні хиби, які не від нас залежать, а від тих умов, у яких живем.

Дуже бажано аби особи більше компетентні в цій справі звернули увагу на цю першу спробу і доповнили її.

Згідно міжнародній бібліографічній класифікації, прийнятій Українським Інститутом в Києві в 1919 році всі подані твори поділяються на такі групи:

02 Бібліотекознавство.

02 (04) Твір по бібліотекознавству в формі статті.

02 (47.71) Твір по бібліотекознавству України.

02 (47.711) Твір по бібліотекознавству на Київщині.

025.4 Твір по бібліографічній класифікації як окрема справа.

02 (05) Твір по бібліотекознавству у формі часопису.

025.4 (04) Твір по бібліографічній класифікації в формі статті.

029 (04) Твір по бібліотекознавству в обсягу практичних прийомів наукових праць в формі статті.

02 (02) Твір по бібліотекознавству в формі підручника або інструкції.

028 (04) Твір по бібліотекознавству з приводу читання і практичних порад читачам в формі

02 (47) Твір по бібліотекознавству в Росії.

Цифри поставлені перед назвою кожною твору над рисою показують порядковий номер та під рисою класифікаційний номер (грунту). Всі твори розміщені в алфавітному порядку авторів, або назв.

1

02 (04) *Бібліотека місцевого (повітового, районного) музею.*

Див.: Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання. Видання Департаменту Позашкільної Освіти. Київ 1918. Сторн. 36-36.

2

02 (04) *Бібліотека Т-ва «Друкар» у Києві, Хрещатик 50.*

Див.: Книгарь число 12-13 за 1918 рік, сторн. 794.

3

02 (04) *Бібліотека Т-ва «Час» у Києві.*

Див.: Книгарь число №3 за 1917 рік сторн. 162-163.

4

02 (04) *Биковський Л. Бібліотечна справа*

Див.: Газету «Наш шлях» в Ка'янці-Подільському за №34 від 20-го лютого.

5

02 (04) *Биковський Л. Українська Національна Бібліотека в Києві.*

Див.: Українська Старина (часопис) число 1-ше за 1919 рік. Кам'янець на Поділля. Сторн. 3-4.

6

02 (04) *З справ і бібліотек (передова стаття).*

Див.: Книгарь ч.4 за 1917 рік сторн. 169-170.

7

02 (04) *В справі бібліотечній.*

Див.: Книгарь ч. 11 за 1918 рік сторн. 637-640.

8

02 (47.71) *Відозва Комітету по заснуванню національної Бібліотеки Української держави в Києві. Київ. 1918 №16. стор. біля 12-16.*

9

02 *Галуцинський Михайл* Загальна бібліотека «Просвіти».

Див.: Його ж «Народна освіта і виховання народу. Методи і цілі». Львів, 1920, стор. 1-34, ціна 4 корони.

10

02 (04) Грушевський Ол. проф. Бібліотечна справа.
Див.: часопис «Шлях» кн. 1 за 1919 рік у Києві.

11

02 (47.711) Доклад № 76 про асигнування кредиту на фонд влаштування народних домів, бібліотек-читалень та інше.

Див.: Доклади Київської Губерніальної Народної Ради сесії 1918 року по відділу Народної освіти, сторн. 10-14. Видано у Києві 1918 року

12

02 (47.711) Доклад №83 про асигнування кредиту на влаштування при Управі педагогічної книгозбірні та комори мандрівних колекцій наочних приладів для шкіл.

Див.: Доклади Київської Губ. Нар. Управи Губерніальній Народній Раді сесії 1918 р. по відділу Народної Освіти. Сторн. 20-30. Видано в Києві 1918 року.

13

02 Дорошенко В. Бібліотека Укр. Наукового Т-ва імені Шевченка у Львові.

Див.: Його ж: Наукове Товариство імені Шевченка у Львові (1873-1892-1912р.р.). Львів, 1914. Сторн. 22-82.

14

02 (04) Єфремов С. Про пошану до книги.

Див.: Книгарь ч. «5» за 1918 рік. Сторн. 251-258

15

02 Зубрицький Михайло. Деканальні й парахіальні бібліотеки перемиської спарії. Відбитка з Записок Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Сторн. 1-18, 1901 рік.

16

025.4 Іванов Муженко Юр. Міжнародна децимальна класифікація. Видання Укр. Головної Книжної Палати. 1919. Київ., Сторн біля 200.

17

02 (47.711) Ішуніна. Бібліотека Київської Провісти (стаття).

Див.: Книжний вісник (часопис) ч. 1 за 1919 рік. Київ. Сторн. (7).

18

02 (04) Кальба Володимир. Як з'єднувати членів для читалень «Просвіта».

Див.: Перший Український Просвітно-економічний конгрес у Львові 1909 року. Львів, 1910, Сторн. 189-192.

19

02 (05) Книжковий Вістник, орган Української Національної бібліотеки у Києві. Квартальник, кожна книжка має до 5 аркушів друку за 1919 рік вийшло 1 і 2 числа. Редактор Житецький Гнат.

20

02 (04) Колубовський. Вашингтанська бібліотека. (стаття).

Див.: Книжковий Вістник «1» за 1919 рік. Київ. Стерн. (1).

21

025.4(04) Кондра С., Бібліографічна класифікація по децимальній системі.

Див.: Книгарь ч. 7 за 1918рік. Сторн. 370-374.

22

029 (04) Кондра С., Загальні принципи технічної організації бібліотек.

Див.: Книгарь ч.11 за 1918 рік. Сторн. 621-632.

- 23
02 (02) *Коць Михайло*. Про основи і ведення прилюдних бібліотек, кружків. У П.Т. Львів 1913, Сторн. 1-16. Накладом Українського Педагогічного Товариства. З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.
- 24
02 (04) *Кревецький Ів.* Бібліотека «Наукового Товариства імені Шевченка» у Львові.
Див.: Літ. Наук. Вісник за 1905 рік, кн. 8. ст. 152-157.
- 25
02 (04) *Крип'якевич Іван*, Народні бібліотеки.
Див.: Перший Український Просвітньо-економічний конгрес у Львові 1901 р. Львів, 1910. Сторн. 201-208.
- 26
02 (04) *Назарук Осип* Д-р Будова незнищеного фундаменту.
Див.: Календарь «Просвіти» на 1920 рік. Львів, 1919. Сторн. 137-144
- 27
02 (47:711) *Науменко* Бібліотека старої громади (стаття).
Див. Книжний Вістник, число 1, за 1919 рік. Київ. Сторн. (7).
- 28
02 (04) *Національна бібліотека Української Держави*.
Див.: Наше Минуле (часопис) II число за 1918 рік. Сторн. 140 та ін.
- 29
02 (02) *Національні світанки друкованого слова* (передова стаття).
Див.: Книгарь ч. «8» за 1917 рік. Сторн. 105-107.
- 30
02 (04) *Ніковський Ан.* Бібліотека Т. Шевченка.
Див.: Книгарь ч. «3» на 1917 рік. Сторн. 107-113.
- 31
028 (04) *Родніков Пр-Доц.*: Дитяча книжка в системі трудового виховання.
Див.: Труды з'їзда діячів Позашкільної Освіти й дошкільного виховання в Києві 10-13-го січня 1919 р. Вид. Видавничого Відділу Подільської Губ. Нар. Управи під редакцією М. Ільїнського. Сторн. 3-7.
- 32
02(47)+(47.71) *Русова С.* Історія розвитку бібліотек в Росії і на Україні.
Див.: *Ті ж*: Позашкільна освіта. Сторн. 12-13. Київ 1919.
- 33
02 (02) *Русова С.* Організація кн.
Див.: *Русова С.*: Позашкільна освіта, Засобами її перевезення. Лекції читані на позашкільному факультеті Київського Педагогічного Інституту. Сторн. 44-51. Київ, 1919, Видання «Укр. Школи».
- 34
02 (04) *Свенціцький Іл.* Бібліотека Національного музею у Львові. *Див.*: Книгарь ч. 6 за 1918 рік сторн. 305-314.
- 35
02 (02) *Сірополко С.О.* Інструкція для бібліотекарів.
Див.: Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання. Вид. Департаменту Позашкільної Освіти. Київ, 1918, сторн. 37-47.
- 36
02 (02) *Сірополко С.О.* Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла. Накладом Вид. Відділу Под. Губ. Нар. Управи. Сторн. 1-24+2 нenum.

37

02 (04) *Сірополко С.О.* Програма Всеукраїнського з'їзду бібліотекарів.

Див.: Книгарь ч. 12-13 за 1918 рік, сторн. 794.

Про з'їзд дивись там же на сторінці 793.

38

02 (04) *Скварка Захар*: Просвітна організація читалень і філія «Просвіти».

Див.: Перший Український Просвітно-економічний конгрес у Львові 1909 го року, Львів, 1910, сторн. 173-184.

39

02 (04) *Старий бібліотекар*: в справі бібліотечній.

Див.: Газету «Вільне Життя» в Одесі за 1018 рік ч.75.

L'Ukraine commentee par is presse Roumaine, revva semmestrielle, 1 janvier – 1jiun. 1919. Ruvean Ukr niIn de La Plesse er Roumanie. Tipografia «Podorue». Сторінка 1-68.

Кількість примірників і редактор не зазначені. Ціна також не зазначена.

Poluscha Greneltaten in Ostujali – 1919. Ukrainischer Pressedients Berlin W. 62. Ruchdtuckerli Alb, safssaertf (otto Fleck). Berlin – Scsoneberg in 8 сторн.1 – 15. Видання на крейдному папері. Автор і кількість накладу не зазначені.

Les cruautes polonajses dans Ia Galicie orient Ie: 1919. Serwice de presse ukrainien Berlin W, 62. Imprimerie Alb. Sayffnerth (Otto Fleck). Berlin – Schoneberg. In 8. сторн. 1 – 15. На крейдяному папері. Автор і кількість накладу не зазначені.